

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Metodicko-pedagogické centrum

Národný projekt

Ako rozvíjať prosociálne cítenie a správanie dieťaťa predškolského veku

Jarmila Jakálová

2013

Obsah

Úvod	3
1 Pedagogická koncepcia orientovaná na rozvoj osobnosti dieťaťa	5
2 Osobnostný a sociálny rozvoj dieťaťa v MŠ	7
3 Realizácia rozvoja prosociálneho správania v MŠ	10
3.1 Spoznávanie seba – pozitívny vzťah k sebe	11
3.2 Osvojenie zručností sociálnej komunikácie	18
3.3 Utváranie pozitívnych medziľudských vzťahov	20
3.4 Pozitívne hodnotenia druhých a úcta k druhým	22
3.5 Vyjadrenie citov a empatia	23
3.6 Nenásilné alebo asertívne správanie	26
4 Stratégie a metódy prosociálnej výchovy	31
4.1 Hra ako základný prostriedok	32
4.2 Kladenie otázok	32
4.3 Tvorivá dramatizácia	33
4.4 Problémový prístup, problémové učenie	34
4.5 Techniky empatickej výchovy	36
4.6 Vytváranie prostredia na učenie	40
Záver	38
Zoznam bibliografických odkazov	

ÚVOD

Ak venujeme dieťaťu lásku, pozornosť a pochopenie, bude všetko v poriadku. (Ivan Štúr: Podoby života, str. 11)

Pri spracovaní publikácie som sa pokúsila zamyslieť nad tým, k čomu a ako vychovávať deti v materskej škole v nových spoločenských podmienkach. Inšpiráciou pre mňa bola kniha autora Jiřího Pelikána *Výchova pre život*, v ktorej autor upozorňuje na to, že si možno dostatočne neuvedomujeme, že svet sa dostal do určitej fázy svojho vývinu, v ktorej sa budeme musieť vrátiť späť k človeku, k jeho podstate, ale aj k výchove. (Tam, str. 5) Vychádza zo spomienok na detstvo Oskara Wilda. Spomína, ako mu maminka vždy, keď odchádzal z domu, hovorila: „Maj sa dobre a správaj sa slušne.“ Uvažoval o tom, ako sa obidve stránky dajú skĺbiť. Dá sa mať dobre a pritom sa správať slušne? Dá sa byť šťastný a pritom nenarušiť šťastie iných?

Keď budeme vychovávať deti k sebaapresadzovaniu, môžu byť súčasne ohľaduplné a citlivé k druhým? Budú nakoniec šťastné, keď dosiahnu veľký majetok a dobré postavenie? Naopak, keď budeme vychovávať deti k skromnosti, k slušnosti, k úcte k iným ľuďom nezostanú na okraji spoločnosti, budú sa vedieť presadiť v živote? Nebudú odsunutí na úkor „dravších“ ľudí? Búdu za týchto okolností šťastní?

Zámerom publikácie je hľadať riešenia na podporovanie osobnostného a sociálneho rozvoja dieťaťa predškolského veku.

Cieľom publikácie je poskytnúť učiteľkám MŠ podnety na rozvoj osobnostných a sociálnych kompetencií detí predprimárneho vzdelávania, zamerané na konkrétne aktivity a činnosti.

Publikácia ponúka spracovanie hrových cielených aktivít na rozvoj sociálneho správania detí v podmienkach materskej školy v určitých sociálnych interakciách detí (na rozvíjanie komunikácie detí, kooperatívneho správania, ochoty pomáhať, na osvojenie zručností sociálnej komunikácie utvárať pozitívne medziľudské vzťahy. Námety sa budú týkať práce s deťmi. **Nejde o to, čo budeme robiť, ale ako to budeme robiť.** Samotný postoj učiteľky, jej vzťah k samej sebe, k ostatným ľuďom, ako prežíva svoje city, rieši konflikty, ako sa správa, to všetko sa prejavuje aj v jej pedagogickej činnosti.

Neexistuje univerzálny program, ako vychovávať dieťa – je to len večná otázka: **Čo robiť a ako to robiť?**

Ak si na túto otázku správne odpovieme, znamená to, že najlepšie pochopíme, čo potrebuje dieťa, aby milovalo život, malo radosť ľudí, nebálo sa odmietnutia, bolo dostatočne citlivé a nebolo precitlivené.

Dôležité je presvedčivo pôsobiť, čo. znamená, že naše správanie a konanie by malo byť v súlade s našimi slovami a činmi.

M. Gándhí správne povedal: „Keď chceme zmeniť svet, musíme byť zmenou sami.“ Jedna žena raz vyhládala Gándhího. Znepokojovalo ju, že jej syn je veľa sladkosť. „Bojím sa o jeho zdravie,“ povedala mu. „Syn si vás veľmi váži. Boli by ste taký dobrý a povedali mu, že

sladkosti nie sú zdravé?“ Gándhí sa zamyslel a potom ju požiadal, aby syna priviedla o dva týždne. Keď sa chlapec s matkou objavil, Gándhí s ním prehovoril. Chlapec sa dal presvedčiť. Žena sa Gándhímu poďakovala a opýtala sa ho, prečo trval na dvojtýždňovom odklade. Gándhí odpovedal: „Pretože som potreboval dva týždne na to, aby som sám prestal jesť sladkosti.“

Zdroj: Al Gore: Země na misce vah. Praha: Argo, 1994. str. 19. Pelikán, J.: Výchova pro život. Praha: ISV, 1997. ISBN 80-85866-23-4.

1 PEDAGOGICKÁ KONCEPCIA ORIENTOVANÁ NA ROZVOJ OSOBNOSTI DIEŤAŤA

Transformácia školstva otvorila priestor na slobodnú voľbu základného pedagogického prístupu a výber informačných zdrojov. Tým dala učiteľkám príležitosť uplatniť neobvyklou mierou iniciatívu v rozhodovaní o pedagogickej činnosti.

Hlavným cieľom edukácie dieťaťa predškolského veku je získať kľúčové kompetencie na základe optimálneho rozvoja jeho osobnosti vychádzajúc z jeho individuálnych potrieb a záujmov.

Koncepcia je orientovaná na celostný rozvoj osobnosti dieťaťa.

Špecifickými cieľmi edukácie by mali byť:

- pripraviť a poskytnúť podmienky na samostatné a aktívne učenie dieťaťa pomocou hry a situačného učenia,
- rozvíjať perceptuálno-motorickú oblasť dieťaťa: individuálne vyjadrenie v motorickej (hrubá a jemná motorika, koordinácia pohybov, reakčná schopnosť, vizuálno-motorická oblasť) a v estetickom prostredí,
- rozvíjať kognitívnu stránku osobnosti dieťaťa – rozvíjanie rečových a intelektových kompetencií (rozvoj poznávacích funkcií, poznávanie okolitého sveta vzhľadom na vek, tvorivé a hodnotiace myslenie, riešenie problémov, aktívne vyhľadávanie a spracovávanie informácií, rozvíjanie komunikačných zručností),
- rozvíjať citovo-emocionálnu oblasť (pozitívne sebauvedomovanie, sebaúcta, sebauvedenie, sebarealizácia, sebahodnotenie, samostatnosť, slobodná voľba a zodpovednosť za voľbu a rozhodovanie, riešenie bežných sociálnych situácií, rozvíjanie medziludských vzťahov, tolerancia, spolupráca a kooperácia).

V pedagogickom prístupe k deťom je základným filozofickým východiskom zmena v chápaní dieťaťa vo výchovno-vzdelávacom procese. Dieťa sa stáva aktívnym subjektom výchovy, a tak sa zúčastňuje vlastnou aktivitou na svojom osobnostnom raste. K pozitívnej zmene v pedagogickom prístupe prispieva aj zmena štýlu výchovy. Prosociálny výchovný štýl podľa R. Rockeho Olivara predstavuje model humanistického štýlu výchovy aplikovateľný už v pedagogickej činnosti materských škôl. V tomto výchovnom štýle dospelý akceptuje osobnosť dieťaťa, prejavuje dieťaťu pozitívne vlastnosti a získava ho na spoluprácu s inými deťmi aj s dospelými. Akceptácia dieťaťa ako proces výchovy podľa M. Zelinu (Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa, str. 57) znamená bezpodmienečné pozitívne prijímanie druhého človeka, prijať dieťa také, aké je. Dôležitá je dôvera medzi učiteľom a dieťaťom. Vyslovovanie dôvery, povzbudenie, ale aj oslovovanie všetkých detí rovnakým spôsobom je súčasťou akceptácie.

Štýl výchovy znamená, akým spôsobom sa učiteľ správa k dieťaťu. Aj v Štátnom vzdelávacom programe (str. 6) sa uvádza, že pedagogický prístup v materskej škole sa opiera o pozitívnu výchovu, založenú na láske a dôvere k dieťaťu. V takejto výchove sa posilňuje sebaučta,

zvyšuje sa sebavedomie dieťaťa na základe postupného utvárania sebahodnotenia, ktoré je základom zdravého sebavedomia dieťaťa.

Dôležité je vytvárať v materskej škole sociálno-emocionálnu klímu, ktorá sa podobá klíme v dobrej rodine. V predškolskej výchove má svoje nezastupiteľné miesto výchovné spoločenstvo, ktoré tvorí skupina detí v interakcii s učiteľom. Takéto výchovné spoločenstvo pri vytváraní správnej – sociálno-emocionálnej klímy ovplyvňujú osobnostné vlastnosti dieťaťa.

Deväť zásad výchovného štýlu:

- vytvoriť z triedy výchovné spoločenstvo (dôvera, rešpektovanie, neanonymita),
- prijať dieťa také, aké je a prejať mu city,
- pripisovať deťom pozitívne vlastnosti, najmä prosociálnosť,
- formulovať jasné a splniteľné pravidlá,
- na negatívne javy reagovať pokojným poukázaním na ich dôsledky – induktívna disciplína,
- nabádať k prosociálnosti,
- odmeny a tresty používať opatrne,
- do výchovného procesu zapájať rodičov,
- byť nositeľom radosti.

(Lencz, L.: Pedagogika etickej výchovy. Bratislava: MC, 1993. str. 16, 17)

Výchovný štýl je to, čo má urobiť učiteľ smerom k deťom, aby podporoval prosociálnosť. Spomenuté zásady nemajú žiadnu postupnosť, ale je potrebné, aby boli všetky prítomné, aj keď niektoré môžu byť dominantnejšie.

2 OSOBNOSTNÝ A SOCIÁLNY ROZVOJ DIEŤAŤA V MŠ

Kedy a čo nepremeškať. Základná otázka je: Kedy je pravý čas na rozvoj určitých žiaducich vlastností človeka?

Za jedným francúzskym pedagógom prišla žena s otázkou, kedy má začať vychovávať svojho syna. Pedagóg sa opýtal, koľko má syn rokov. Matka odpovedala, že päť. Nato starý muž prorocky zdvihol ruky a mocným hlasom zvolal: „Chodte rýchle domov, stratili ste päť najcennejších rokov!“

V súčasnej modernej dobe plnej problémov spoločnosti, ktoré sa dotýkajú túžby po podmanení, ovládnutí a moci, sa často prejavuje rasová a etická neznášanlivosť a sociálna nespravodlivosť. Mravná kríza človeka sa prejavuje rozpadom tradičných hodnôt, ale i pocitu beznádeje. Táto kríza je poznačená nedostatkom komunikácie s ostatnými, ale aj neznalosťou riešenia problémov.

Ako zmeniť výchovu v spoločnosti, kde je už roky zaužívaný systém hodnôt založený na princípoch bezohľadného vzťahu k životu, k prírode, k ľuďom?

Možným východiskom je výchova k prosociálnosti už v materských školách, ktorá vychádza z rešpektovania jednotlivca vo výchove a vzdelávaní, z úcty k samému sebe a k ostatným ľuďom.

Prosociálna výchova má svoje pevné miesto v materskej škole, keďže v predškolskom veku sa utvárajú vzory správania a základy hodnotového systému. Preto je dôležité, do akej miery sa uplatňuje prosociálny výchovný štýl v MŠ. Tento výchovný štýl pomáha nielen v účinnom výchovnom pôsobení na dieťa, ale prostredníctvom neho možno v MŠ utvárať pohodu, úprimnosť, otvorenosť, srdečnosť a pocit bezpečia. Prosociálny výchovný štýl sa realizuje počas celého dňa.

Uvedenie prosociálnej výchovy a prosociálneho štýlu do života materskej školy môže znamenať pozitívnu zmenu vo výchove vo všeobecnosti. Možno sa podarí zmeniť výchovu, v ktorej prevažuje negatívna motivácia, organizovanie, zákazy, príkazy bez pochvaly, povzbudenie a zhovievavosť. Ak chceme, aby deti mali zdravé sebavedomie a rovnováhu medzi sebaúctou a úctou k druhým, malo by sa im dostávať úcty od nás dospelých. To je priestor pre učiteľky MŠ, ktoré si viac všímajú správanie a pocity detí. Zároveň je učiteľka modelom prosociálneho správania. Každá učiteľka by si mala položiť otázku: Viem vyjadriť svoje city, pochváliť, byť empatická?

Denne si kladieme tieto otázky: Prečo sú dnešné deti také agresívne, výbušné? Majú dostatok lásky, majú sa rady, vedia svoje city opätovať, dôverujú si, vedia komunikovať? Dávame deťom dostatok priestoru, príležitostí, ako vyjadriť city?

Osobnosť dieťaťa formujú kognitívne, psychomotorické a sociálno-emocionálne kompetencie. Medzi **klúčové kompetencie** patria personálne a interpersonálne schopnosti. Obsahujú spôsobilosti sebazdokonaľovania, kontrolovania, regulovania svojho správania,

tvorby progresívnych medziľudských vzťahov, pracovať v tíme, preberať zodpovednosť, byť tolerantným, rešpektovať etické hodnoty atď.

Pri prosociálnych aktivitách si dieťa rozvíja:

- schopnosť prijímať seba, poznať svoje dobré a zlé stránky ,
- schopnosť utvárať pozitívne medziľudské vzťahy,
- schopnosť chápať, akceptovať a rešpektovať iných,
- schopnosť pozitívne hodnotiť druhých, vysloviť pochvalu, uznanie,
- schopnosť vyjadrovať svoje postoje, pocity otvorene a ohľaduplne,
- schopnosť prekonávať pasívne a agresívne reakcie, reagovať asertívne,
- schopnosť aktívne počúvať,
- schopnosť kooperácie,
- schopnosť sebaovládania a zbavovania sa negatívnych pocitov..

Osobnostné a sociálne kompetencie dieťaťa na konci predškolského obdobia (podľa štátneho vzdelávacieho programu ISCED 0):

- dieťa si uvedomuje svoju identitu (objavuje samo seba),
- uvedomuje si jedinečnosť svojej osobnosti a osobnosti iných,
- nadväzuje kontakty s inými deťmi a udržiava vzťahy,
- nenásilne rieši konflikty s inými deťmi,
- správa sa sebaisto v rôznych situáciách,
- správa sa podľa spoločenských pravidiel,
- obhajuje seba a iných, chorých, osoby so zdravotným znevýhodnením, slabých a bezbranných,
- preberá spoluzodpovednosť za seba i za činnosť skupiny,
- dodržiava vzájomne dohodnuté pravidlá,
- vie spontánne a samostatne hodnotiť situácie, realizované aktivity,
- vzájomne spolupracuje a pomáha.

Ako rozvíjať tieto kompetencie

Prosociálnosť je také správanie, ktoré je orientované na iného človeka, je to správanie ústretové, nápomocné, bez očakávania aktuálnej odmeny. Prosociálny človek popri starostlivosti o iného sa stáva úplným – napĺňa svoju psychickú potrebu milovať. Testom prosociálnosti nie som ja a kladné hodnotenie mňa samého, ale spokojnosť toho druhého. Etická výchova v škole je o vnímaní potrieb iných, o ústretovosti, pomoci, tolerancii, vzájomnosti. Výchova celostného rozvoja osobnosti zohľadňuje dve základné tendencie človeka – **lásku k sebe a lásku k druhým**. Prvoradou úlohou výchovy je rozvíjanie schopnosti

stotožniť sa s druhým človekom a urobiť niečo dobré bez toho, aby sme za to očakávali bezprostrednú odmenu alebo protislužbu.

Charakteristika prosociálnej osobnosti (Lencz, L., 1992, s. 6):

- prejavuje súcit s ľuďmi, ktorí majú ťažkosti,
- obdarúva niekoho alebo sa delí,
- pomáha iným ľuďom,
- úspechy iných vníma bez závidi,
- má pochopenie pre starosti a nevýhody svojich známych, prežíva s inými ľuďmi ich starosti a radosti.

Heslo: Nový priateľ bude zajtra rodinou

Prejavy prosociálneho správania:

- Spoznávanie seba, pozitívny vzťah k sebe,
- osvojenie zručností sociálnej komunikácie,
- utváranie pozitívnych medziľudských vzťahov (úsmev, kontakt, neverbálna komunikácia, počúvanie, rozhovor, pozdrav, otázka, poďakovanie),
- posilňovanie hodnotenia druhých a úcta k druhým,
- prejavovanie citov a empatia,
- nenásilné alebo asertívne správanie.

3 REALIZÁCIA ROZVOJA PROSOCIÁLNEHO SPRÁVANIA V MŠ

Zásady prosociálneho správania (Lencz, L.: Metodický materiál k predmetu etická výchova, s. 12)

1. Usiluj sa otvorene komunikovať.
2. Každý človek je nesmierna hodnota; maj úctu k sebe aj k druhým.
3. V oblasti ľudských vzťahov buď nápaditý a tvorivý.
4. Často vyjadruj radosť, nadšenie, uznanie a iné pozitívne city. Negatívne city vyslovuj ohľaduplne a nie často.
5. Buď empatický, všímaj si a rešpektuj postoje a city druhých.
6. Pasívne a agresívne správanie nevedie k cieľu; buď asertívny.
7. Riad' sa pozitívnymi vzormi a sám buď príkladom.
8. Buď prosociálny, snaž sa spolupracovať, pomáhať a obdarúvať.
9. Angažuj sa za ciele spoločnosti.

Dôležité je vytvoriť vhodné prostredie – sociálno-emocionálnu klímu na základe:

- dôvery,
- empatie,
- partnerstva,
- spolupráce, neohrozeného bezpečného prostredia.

Tvorba pravidiel

Pre prosociálne správanie sú potrebné jasne definované pravidlá správania a ich rešpektovanie, ktoré predstavujú normy žiaduceho správania. Vedú deti k sebareflexii a sebakontrolu, podporujú ich zodpovednosť za svoje správanie, posilňujú ich sebaúctu a úctu k druhým. Pravidlá by mali platiť pre všetkých rovnako, vytvárajú pocit bezpečia a poriadku, pomáhajú riadiť fungovanie triedy, dávajú slobodu v rámci spoločne dohodnutých hraníc, podporujú pozitívne správanie, vytvárajú prevenciu proti konfliktom. **Pravidlá** odstraňujú dvojznačnosť a nedôslednosť spoločenského správania, dávajú mu zmysel a cieľ. Život v súlade s určitými pravidlami pomôže dieťaťu internalizovať (vnútorne sa stotožniť) a rozvíjať normy, ktoré ho budú viesť pri rozvoji vlastnej osobnosti.

Témy na rozvoj prosociálneho správania musia byť pre deti zaujímavé, najlepšie z každodenného života.

Spracované aktivity, ktoré uvádzam, **majú svoju tradíciu. Niektoré som upravila z odporúčanej literatúry a niektoré navrhla.**

Pravidlá pri realizácii aktivít na rozvoj prosociálneho správania

Skôr než začneme aktivity na rozvoj prosociálneho správania realizovať v praxi, pripomeňme si základné pravidlá, ktoré by sme mali rešpektovať.

1. Navzájom sa počúvať

Ak hovoríš ty, počúvam ťa ja, ak hovorím ja, počúvaš ty.

2. Vytvoriť atmosféru dôvery

Vytvoríme atmosféru, v ktorej je dieťa ochotné s nami komunikovať a podeliť sa o svoje zážitky, vytvoríme neohrozené prostredie (pohodu, spokojnosť, bezpečnosť, nie zosmiešnenie).

3. Dobrý vzťah medzi učiteľom a dieťaťom

Vzťah by mal byť priateľský, podnecujúci, inšpirujúci, motivujúci, povzbudzujúci. Prevláda rola pozorovateľa.

4. Vytvoriť podnetné prostredie

Vytvoríme priestor na realizáciu detí tak, že zabezpečíme podnetné a zaujímavé prostredie.

5. Rešpektovať dieťa

Rešpektujeme voľbu dieťaťa (zapojenia sa či nezapojenie sa do aktivity), rešpektujeme individualitu dieťaťa.

6. Prejaviť uznanie

7. Hovoriť o pocitoch, možnosť sebavyjadrenia

(Podľa Zahatňanskej, M.: Zážitkové metódy v práci pedagóga predškolského a mladšieho školského veku. Prešov: MC, 1999)

3.1 Spoznávanie samého seba – pozitívny vzťah k sebe

Sebauvedomenie znamená vnímanie samého seba, svojich vnútorných stavov.

Vlastná jedinečnosť a jedinečnosť iných. Jedinečnosť nespočíva v jednotlivosti, ale vyplýva z celku. Každý človek má jedinečný dar, ktorý žiadny iný človek nemá. Každý človek by mal hľadať svoju vlastnú jedinečnosť, ktorá ho odlišuje od druhého človeka.

Sebaregulácia – sebaovládanie, sebakontrola je schopnosť primerane reagovať a konať, tmiť rozumom a vôľou emocionálne popudy. Cieľom je vyváženosť konania, teda potláčanie impulzivnosti, ale nie potláčanie emócií.

Poznať svoje slabé a silné stránky

Dieťa sa prostredníctvom pochopenia vlastnej identity začleňuje medzi ostatných. Dôležité je sebaopoznanie, sebareflexia. Sebaúcta je podmienkou osobnej integrity. Dieťa by sa postupne malo orientovať vo vlastných pocitoch a stavoch, malo by dokázať vhodne reagovať

v každodenných situáciách a spontánne sa zapájať do hier a realizovať sa v nich na základe potrieb, záujmov a motivácie.

Úcta k sebe nie je možná, ak nedokážeme spracovať svoje zlyhania a chyby. Ak tolerovanie chýb druhých je ťažké, znášať svoje vlastné chyby je niekedy oveľa ťažšie. Správny vzťah k vlastným chybám a zlyhaniam si vyžaduje:

- nezľahčovať svoje chyby, ale ani ich nedramatizovať,
- neodovzdávať sa pocitu ľútosti, ale považovať svoje zlyhania za príležitosť nového začiatku, za príležitosť učiť sa,
- podľa možnosti napravovať dôsledky svojej chyby,
- pri opakujúcich chybách mať trpezlivosť a začať odznova.

Názov: Naše dobré a zlé vlastnosti

Cieľ: Poznať svoje dobré a zlé vlastnosti.

(Využitie rozprávky napr. Dar zo srdca, z knihy Poklad nad všetky poklady od A. Habovštiaka)

Postup:

Donesieme miskové váhy. Do jednej dáme biele šachové figúrky, ktoré znázorňujú dobré vlastnosti. Na druhú miskú dáme čierne figúrky znázorňujúce zlé vlastnosti. Váhy ukazujú, ktoré vlastnosti u koho prevažujú.

Pamätajte si, že pre človeka je jeho meno tým najsladším slovom jazyka

(D. Carneigie: Jak získať priateľé)

Aktivita: Moje meno

Aké meno sa ti páči?

Vieš, prečo máš také meno, aký má pôvod?

Ako by si chcel/-a, aby sme ťa volali?

Názov: Kúzelná skrinka (zrkadlo v kúzelnej skrinke)

Cieľ: Povzbudiť deti, aby pri oslovovaní používali krstné mená.

Postup: Deťom vysvetlíme, že existuje jednoduchý spôsob, aby sa druhý cítil dobre. Aby sme mu vyjadrili, že je pre nás dôležitý, oslovíme ho krstným menom. Deti sa voľne prechádzajú po miestnosti, akoby boli na prechádzke. Keď niekoho stretnú, pozdravia ho ahoj, čau... Pritom nepoužívajú mená. Po niekoľkých minútach dáme pokyn, aby zmenili spôsob pozdravu. Ak niekoho stretnú, pristúpia k nemu, pozerú sa mu priateľsky do očí a oslovia ho menom. Pritom si všímajú tvár osloveného a jeho reakciu. Podobne môžeme postupovať pri rozlúčení., najprv bez oslovenia, potom osobne.

Reflexia:

Ako si sa cítil/-a pri prvom stretnutí?

Ako sa ti páčilo, keď ťa oslovili menom?

Čo ti bolo príjemnejšie?

Ako sa voláte v triede?

Názov: Autoportrét

Cieľ: Spoznať samého seba.

Postup: Všetci máme mnoho spoločného – napr. ruky, uši, nohy, oči... Sú však znaky, ktorými sa líšime: farba a dĺžka vlasov, farba očí, tvar hlavy... Úlohou ja nakresliť svoj portrét.

Variantom môže byť kresba s rodičmi, so súrodencami.

Reflexia:

Poznáš dieťa na obrázku?

Ktoré znaky si na sebe rozpoznal/-a a nakreslil/-a ich?

Čo nie je správne na obrázku?

Názov: Miesto na slnku

Cieľ: Podporiť sebadôveru.

Postup: Zostavovanie, písanie knižky. Dieťa maľuje seba, resp. píše o sebe (vlastný portrét, opis rodiny, záujmy, čo rado robí, kde sa cíti šťastné, prečo je smutné, aké má želania, či obľúbené jedlo)

Názov: Kartičky s oceneniami

Cieľ: Podporiť odmeňovanie.

Postup: Je to dlhodobá aktivita so zámerom podporiť sebavedomie detí a motivovať ich k zdokonaľovaniu prosociálneho správania. Učiteľka na začiatku školského roka pripraví ozdobné kartičky na spôsob diplomu – ocenenia s názvami vyjadrujúcimi hodnoty, ktoré chceme u detí rozvíjať. Napr. za priateľskú pomoc, za čistotu a úpravu prostredia a pod. Na kartičke je miesto pre meno dieťaťa, dátum a opis činnosti. V priebehu školského roka, pri nejakých príležitostiach pred triedou slávnostne odovzdávame kartičky deťom za odmenu. Učiteľka vedie evidenciu o odmeňovaní detí, aby každé z nich aspoň raz za pol roka dostalo takúto formu odmeny.

Reflexia:

Čo by si chcel/-a ešte urobiť pre deti v triede?

Čo sa ti nepodarilo a prečo?

Čo by si chcel/-a urobiť pre rodinu?

Názov: Najdôležitejšia osoba na svete

Cieľ: Primerane hodnotiť svoje správanie a uplatňovať zdravé sebavedomie a istotu v správaní.

Pomôcky: škatuľa s vrchnákom, zrkadlo

Postup: Pripravíme si škatuľu s vrchnákom, ktorá má vo vnútri zrkadlo. S deťmi sedíme v kruhu. Škatuľu si budeme podávať a každé dieťa sa do nej pozrie. (Sledujeme, ako sa zatvára pri otvorení škatule.) Dbáme na to, aby sa tajomstvo zrkadla neprezradilo, kým sa všetky deti nevystriedajú. Úlohou je povzbudiť zdravú sebaúctu, poukázať na dôležitosť každého dieťaťa v spoločnosti a v živote iných ľudí.

Reflexia:

Čo si videl/-a v škatuľke?

Ako si sa videl/-a?

Čo ťa prekvapilo?

Ako sa cítiš?

Názov: Tváre v zrkadle

Cieľ: Spoznávať sa.

Pomôcky: zrkadlo

Postup: Rozprávame sa s dieťaťom pred zrkadlom. Pozerá sa na seba, smeje sa,, kričí, rozpráva. Požiadame ho, aby našpúlilo ústa, nafúklo si líca, vypútilo oči a pohybovalo nimi hore, dole. Môže zvrátiť čelo, pohybovať perami do strán, vyplaziť jazyk, urobiť opičku, rozstrapatiť si vlasy a znovu sa učesať. Vymýšľame najzábavnejšie výrazy tváre. Môžeme napodobniť niekoho známeho, keď sa raduje, keď sa hlasno smeje, keď sa hnevá, kričí.

Nikdy by sme sa však nemali vysmievať chorej osobe.

Reflexia:

Čo sa ti najlepšie robilo a prečo?

Čo bolo ťažké?

Kedy si sa najlepšie cítil/-a?

Názov: Strom priateľstva

Cieľ: Prejavovať v hrách, činnostiach dôveru vo vlastné schopnosti.

Pomôcky: baliaci papier, kartičky s obrázkami

Postup: Na baliaci papier nakreslíme strom. Deti si vyberajú ľubovoľné kartičky s obrázkami, tzv. symboly, ktoré charakterizujú nejaký dobrý skutok, činnosť, ktorú by chceli zrealizovať, alebo vlastnosť, ktorú by chceli mať, a zavesia ich na stromček.

Symboly: hračka – požičiam kamarátovi, farbička – nakreslím obrázok kamarátovi, ústa – nebudem vykrikovať, ruka – pomôžem kamarátovi

S deťmi vymýšľame ďalšie symboly. Za splnené úlohy deti pochválime a povzbudíme.

Reflexia:

Čo si navrhol/-a a prečo?

Čo sa ti páčilo?

Čo bolo ťažké?

Ako sa cítiš?

Názov: Moje srdiečko

Cieľ: Spoznávať sa.

Pomôcky: farebný papier, farbičky

Postup: Rozprávame sa s dieťaťom, čo nám hovorí srdiečko, čo máme radi, čo sa nám páči alebo naopak, prečo sme smutní, kedy sme nešťastní, pre koho bije naše srdiečko, koho ľúbime. Do vopred pripraveného srdiečka deti nakreslia seba, lebo každý má rád seba, ale aj toho, pre koho srdiečko bije.

Reflexia:

Čo sa ti podarilo?

Čo ti robilo problémy?

Kto je v tvojom srdiečku?

Aké veľké miesto v tvojom srdiečku patrí tebe samému?

Ako sa cítiš?

Ľudská dôstojnosť, sebaúcta

Každý človek si zasluhuje vážnosť, česť, úctu, má **svoju hodnotu**. Je dôležité si uvedomiť, že všetky deti sú hodné lásky. Cieľom je priviesť deti k poznaniu, že všetkých musíme akceptovať a vážiť si ich, lebo jeden závisí od druhého. S pojmom ľudskej dôstojnosti súvisí sebaúcta a úcta k druhým. V súčasnom zložitom svete je dôležité mať sa rád, vážiť si sám seba – úcta k sebe. Zdravý pohľad na seba povzbudzuje dôveru v seba, podobne ako plná akceptácia dieťaťa. Musím veriť v samého seba a v svoju schopnosť. Podľa Brandena zdravé hodnotenie samého seba dodáva vedomie istoty a dovoľuje vynaložiť všetko úsilie na rozpoznávanie vecí a riešenie problémov. Ľudia s vysokou sebaúctou majú stabilný obraz o vlastných schopnostiach a svojej význačnosti. Preukázalo sa, že deti prísne vychovávané alebo odmietnuté, ktoré zakúsili málo lásky, majú málo **sebaúcty**.

Sebaocenenie je hodnotenie informácií o sebe. Zdravé sebaocenenie je dôležitým predpokladom prosociálnosti aj zdravého rozvoja charakteru. Na sebaocenenie majú vplyv objektívne informácie o sebe a subjektívne hodnotenie týchto informácií.

Nízke sebaocenenie vzniká z rozporu medzi vnímaným a ideálnym „JA“. Zrelá osobnosť je tolerantná k svojim chybám a k chybám druhých, čo neznamená, že sa ich nesnaží odstrániť.

Poznať sám seba umožňuje poznať iných, lepšie pochopiť druhých a úspešne utvárať svoje vzťahy k iným ľuďom. Dobre vieme, aký je človek zložitý. Neraz sa nám stane, že reaguje tak, ako by sme vôbec nečakali.

Dôstojnosť je krehká

Riadim sa podľa hesla: Pred nikým sa nepovyšuj a pred nikým sa neponižuj.

Pre rozvoj zdravého sebavedomia je podstatné prijať dieťa také, aké je a vyjadrovať pozitívny vzťah k nemu (odporúčam využiť rozprávku Škaredé káčatko).

Dôležité je pripisovanie pozitívnych vlastností, hľadanie u každého niečo dobré. (Toto sa ti darí, ale v tomto ešte musíš popracovať). Nie je vhodné vyslovovať globálne negatívne súdy. Preto je potrebné byť konkrétny, napr. nie si neporiadny, ale neuložil si si hračky.

Dôstojnosť ľudskej osoby

Uvedomenie si hodnoty vlastnej dôstojnosti je prvým krokom k akceptácii iného človeka. Miluj blížneho ako seba samého – hovorí už stará múdrosť. Podmienkou vnímania hodnoty druhého človeka je pochopenie vlastnej hodnoty. Inak je človek zablokovaný, má tendenciu sa porovnávať a pocit nespokojnosti mu nedovolí mať jasný pohľad na iných. Sebapoznanie znamená vnímanie samého seba, svojich vnútorných stavov. Sebaovládanie je schopnosť primerane konať a reagovať, tlmiť prejav pôsobením rozumu a vôle.

Sebahodnotenie

Môže zlepšiť sebavedomie a výsledky v učení, v hraní, v činnostiach. Jedným z činiteľov úspechu či neúspechu akéhokoľvek ľudského úsilia je sebaúcta. Deti, ktoré samy seba nevnímajú ako aktívneho účastníka procesu učenia, budú hľadať zdroje sebaúcty inde.

Deti sa často stávajú takými, za akých ich považujeme. Preto pripisovanie pozitívnych vlastností je dôležitým pedagogickým nástrojom. Objavovať a vyzdvihovať to, čo je pozitívne v správanie iných, pripisovať im pozitívne vlastnosti je recept na vytváranie vzájomných vzťahov. Ako často hovoríme ostatným ľuďom, akí sú dobrí? Ako často to hovoria oni nám? Pochvala by mala byť primeraná a úprimná. Pochváliť a vedieť prijať pochvalu je dôležitou kompetenciou v rozvoji medziľudských vzťahov.

Názov: Strom šťastia

Cieľ: Pozitívne oceňovať kamarátove schopnosti, vlastnosti a výkony.

Pomôcky: maketa stromu, konáriky, farebné listy

Postup: Úlohou je vyjadriť sympatiu a priateľstvo. Vyrobíme si strom. Každé dieťa si vyberie svoj vlastný konárik, na ktorý bude pripínať farebné listy. Každý list symbolizuje určité vlastnosti, schopnosti. Napr. červený priateľstvo, zelený lásku, láskavosť, žltý pomoc, spoluprácu, spoľahlivosť, modrý rozumnosť, šikovnosť.

Reflexia:

Prečo si dal spolužiakovi zelenú?

Čo sa ti podarilo?

Čo bolo pre teba ťažké?

Ako sa cítiš?

Názov: Spomienkový album (dlhodobejšia aktivita)

Cieľ: Prejaviť úctu k ľudskej osobnosti.

Pomôcky: tvrdý papier, fotografie, pastelky, obrázky, výkresy

Postup: Hre predchádza rozhovor s deťmi o tom, že každý človek niečo dokáže, v každom je niečo dobré. Aby sme vedeli jeden o druhom viac a aby sme mali spomienku na tých druhých, urobíme si album. Na tvrdý list papiera (jeden list jedno dieťa) si každé dieťa nalepí svoju fotografiu, vystrihne si k nej to, čo sa mu páči a nalepí, prípadne nakreslí, čo má rado.

Reflexia: Po vyrobení albumu si ho deti prezerajú spoločne a rozprávajú sa o tom, čo ich zaujalo, čo sa im páčilo a prečo.

Ako vieš identifikovať svoju osobu?

Spoznal/-a si sa?

V čom sa jednotlivé deti odlišujú?

Zodpovedajú obrázky a výpovede detí realite?

Názov: Poznaj sám seba

Cieľ: Neverbálne sa vedieť vyjadriť, prejaviť city.

Postup: Deti si ľahnú na zem, uvoľnia sa a počúvajú zvuky svojho tela. Sledujú pokojné dýchanie, keď sú uvoľnené, zrýchlené, keď sa skáču. Počúvajú, ako im tlčie srdiečko. Vajant: Ako sa tvárime, keď máme strach, resp. keď sme veselí? Ako jeme, keď nám niečo chutí, resp. keď nám niečo nechutí? Ako sa držíme s kamarátom, keď ideme na prechádzku alebo keď mu niečo hovoríme? S čím môžeme na našom tele hýbať?

Reflexia:

Ako sa vám páčila hra?

Čo sa ti páčilo?

Čo bolo ťažké?

Čo by si chcel/-a ešte predviesť?

Názov: Symboly počasia

Cieľ: Vyjadriť svoje pocity.

Postup:

1. Na 4 papiere veľkosti A3 nakreslíme symboly 4 druhy počasia (jasno, polojasno, dážď, búrka). Každý symbol nalepíme do jedného kúta triedy.
2. Na začiatku dňa požiadame deti, aby sa postavili k tomu symbolu, ktorý najviac pripomína ich momentálnu náladu.

3. Každé dieťa potom pred ostatnými povie (ak chce), prečo si vybralo práve dané počasie.
4. Na konci dňa znovu požiadame deti, aby si vybrali počasie, ktoré najviac vystihuje ich náladu a povedali prečo sa tak rozhodli.

Zdroj: Maslová, M., Facunová, D.: Zohrievacie aktivity. Orava, Journal 1. roč., 2000.

http://zduzenieorava.sk/zaujimav/zahr_aktiv

Názov: O koho sa starám?

Cieľ: Ochrana vlastnej osoby, starostlivosť o samého seba.

Postup: Každý ma na svete niečo alebo niekoho, o čo sa stará a čo patrí len jemu. Každý človek, zvieratko, vtáčik či rastlinka má na svete niekoho, o koho sa stará, alebo kto sa o neho stará.

Otázky:

Kto sa stará o teba?

Vieš povedať, na koho teraz myslíš?

Ako by si sa mohol/-a čo najlepšie starať sám/sama o seba?

O koho sa staráš?

Povedz niečo o svojom obľúbenom zvieratku, hračke.

Keď máš niekoho rád/rada, ako mu to dáš najavo?

Vedel/-a by si povedať, aké dotyky sú tvojmu miláčikovi príjemné?

Čo sa mu nepáči?

Čo sa ti páči alebo nepáči?

Ako povieš, že sa ti to nepáči?

3.2 Osvojenie zručností sociálnej komunikácie

Sociálna komunikácia a utváranie pozitívnych medziľudských vzťahov (správať sa uvoľnene a nenútené vzhľadom na situáciu, vyjadrovať radosť v kontakte s druhými) je procesom odovzdávania a prijímania informácií vo vzájomnom styku medzi ľuďmi.

Komunikácia tvorí základ medziľudských vzťahov. Otvorená komunikácia znamená vzájomne si verbálne alebo neverbálne odovzdávať myšlienky, emócie, predstavy, postoje a nálady.

Naučiť mladého človeka otvorene komunikovať je jedným z kľúčov ku kvalitnému životu. Komunikáciu chápeme ako odovzdávanie a prijímanie významov s cieľom lepšie sa navzájom chápať, jednoducho povedané, aby nám tu vzájomne bolo lepšie. Komunikácia detí a mládeže je často brzdená rozličnými komunikačnými technológiami, ktoré vylučujú priamu účasť druhej osoby.

Názov: Televízna relácia

Cieľ: Vedieť pomenovať pozitívne stránky vo svojom okolí.

Postup: Skupina detí pripraví podklady pre televízneho hlásateľa vo svojej triede. Snaží sa objavovať a vyzdvihnúť čo najviac pozitívneho. Nakoniec si všetci vypočujú improvizované televízne vysielanie. Hra je vhodná pre staršie deti.

Reflexia:

Čo sa ti páčilo na televíznom vysielaní?

Čo by si ešte doplnil/-a?

Čo nebolo pravdivé?

Názov: Pastelky

Cieľ: Vedieť neverbálne komunikovať.

Postup: Deti stoja v kruhu so zatvorenými očami. Učiteľka im prilepí na čelo farebnú nálepku. Po nalepení deti otvoria oči a bez rozprávania vytvoria skupiny podľa farieb.

Reflexia:

Bolo ťažké nedorozumieť sa slovom?

Čo sa ti na hre páčilo?

Čo bolo jednoduché?

Názov: Tunel

Cieľ: Verbálne a neverbálne komunikovať. Od pohybových cvičení cez cvičenia kontaktu a neverbálnej komunikácie viesť deti k verbálnej komunikácii, k vyjadrovaniu svojich pocitov, zážitkov s inou osobou či skupinou.

Postup: Rekvizitou je tunel. Učiteľka povie, že deti, ktoré sa v tuneli stretnú, sa pozdravia úsmevom, očami, podajú si ruky, porozprávajú sa, jeden počúva druhého, ktorý hovorí zaujímavý zážitok. Poprosia o pomoc a poďakujú, povedzme, za vyvedenie z tunela. Ospravedlnia sa, ak do seba narazia, veď v tuneli je tma. Prepojenie so životom: Po analýze toho, čo deti sledovali v správaní svojich kamarátov, pozorujú ich správanie aj na vychádzke, správanie rodičov doma, ľudí v televízii. Sledujú nielen verbálne, ale aj neverbálne prejavy vo vzťahoch medzi ľuďmi.

Reflexia:

Ako sa správali ľudia, deti v určitej sledovanej situácii?

Čo sa ti na ich správaní páčilo?

Čo sa ti na ich správaní nepáčilo?

3.3 Utváranie pozitívnych medziľudských vzťahov

Prosociálne správanie sa prejavuje ochotou pomôcť, obdarúvaním iných, delením sa s druhými, spoluprácou, riešením konfliktov a sebaapresadzovaním. Prosociálny človek je kamarát, ktorý nepokazí hru a nenechá nás v štiche, pomôže a nečaká odmenu, má radosť z obdarúvania.

Postoje a správanie detí podmieňujú prosociálne správanie. Základy správania (pozdraviť, poprosiť, poďakovať, ospravedlniť sa, vedieť sa opýtať) sú základom na uvedomenie si hodnôt, vzájomné uznania a dohody. Počúvať druhého a vedieť mlčať predpokladá u ľudí schopnosť sebaovládania. S mlčaním je veľmi dôležité pracovať v troch smeroch: voči prírode, voči druhým a voči samému sebe. Vyjadrenie vďačnosti upevňuje sebaúctu toho, kto nám pomohol.

Podstatou sú vhodné formy správania dieťaťa v MŠ a pravidlá spoločenského správania prispôbené potrebám a podmienkam súčasnosti.

Sú tri slová úspechu: prosím, odpusť, ďakujem.

Názov: Sviatky

Cieľ: Mať radosť z robenia radosti iným (meniny, narodeniny, Vianoce, nový rok, besiedka).

Postup: Meniny, narodeniny – dieťa zaspieva oslávencovi **jeho** pesničku.

Vianoce – deti si dajú darčeky, moment prekvapenia.

Nový rok – deti donesú pohľadnice a povedia niekomu z triedy novoročné želanie.

Ukončenie školského roka – besiedka, chlapci pripravujú program pre dievčatá a opačne.

Názov: Príbeh

Cieľ: Pokúsiť sa kresbou charakterizovať určité prejavy správania ľudí. Vyjadriť svoje pocity verbálne a neverbálne.

Postup:

Využíva sa metóda tvorivej dramatizácie.

Učiteľka porozpráva príbeh: Alenka vypila fľaštičku s neznámym obsahom a začala sa zmenšovať, zmenšovať, až sa ocitla v rozprávkovej krajine. Alenka sa vybrala hľadať kamarátov. Všetko jej bolo priveľké, až sa ocitla vo veľkom zámku, na dlhej chodbe, na ktorej boli samé dvere.

Postupne ich otvárala, lebo bola zvedavá.

V 1. miestnosti boli smutní ľudia (deti znázorňujú). Ako sa cítite v tejto miestnosti? Prečo ste smutní?

1. V 2. miestnosti boli nahnevaní a nazlostení ľudia (deti znázorňujú). Aké pocity máte v tejto miestnosti? Prečo sa na seba hneváte?

2. V 3. miestnosti boli ľudia, ktorí mali strach, niečoho sa veľmi báli. Ako sa cítite v tejto miestnosti? Máte aj vy z niečoho strach?
3. V 4. miestnosti boli tam veselí ľudia, ktorí sa zabávali. Ako sa tu cítite vy? Kedy mávate radosť? Ktorá to bola v poradí miestnosť, kde bolo veselo?
4. V 5. miestnosti boli deti, ktoré sa hrali hru na zrkadlá. Jedno z dvojice je zrkadlo a druhé stojí pred zrkadlom a ukazuje rôznu mimiku tváre – úsmev, strach, smútok... Potom sa vymenia.
5. V 6. miestnosti boli deti, ktoré sa hrali hru na farby. Deti ako jednotlivci znázorňujú pohybom, mimikou tváre farbu, ktorú si vybrali (žltá radosť, čierna strach...). Vytváranie skupín podľa farieb – skupinové vyjadrenie farieb, druhé skupiny hádajú názov farby.
6. V 7. miestnosti boli deti, ktoré sa hrali na slepú babu. Majú povedať meno chyteného dieťaťa.
7. Vo 8. miestnosti bolo prekvapenie – ozajstné farby, zrkadlá, výkresy. Deti kreslia seba v rôznych duševných stavoch. Výkresy rozdelíme podľa duševných stavov (žltý trojuholník – veselé tváre, červený štvorec – strach, hnedý obdĺžnik – zamračené tváre, modrý kruh – smútok).
8. Alenka sa pomaly zväčšuje na svoju veľkosť.

Názov: Prania a darčeky

Cieľ: Vedieť vyjadriť želanie a mať radosť z darovania.

Postup: K dobrej atmosfére prispeje vyslovenie prianí v kruhu. Postupne každé dieťa zaželať susedovi niečo, čo mu praje alebo mu odovzdá darček (napr. vo forme nakresleného košíka, ktoré si každé dieťa pripraví a nechá kolovať medzi deťmi, ktoré mu tam prikreslia svoj darček).

Reflexia:

Z ktorého darčeka, čo si daroval/-a, máš radosť?

Z ktorého darčeka máš radosť a prečo?

Čo sa ti podarilo? S čím si spokojný/-á?

Názov: Úsmevy

Cieľ: Uvedomiť si dôležitosť úsmevu.

Postup: Predkreslíme tvár. Deti na ňu nakreslia rôzne úsmevy, ktoré budú rozdávať komukoľvek počas dňa, o kom si myslia, že ich potrebuje.

Reflexia:

Aký úsmev je dôležitý?

Ako dokážeš spríjemniť náladu iným?

Komu si chcel/-a darovať úsmev?

Prečo práve tejto osobe?

3.4 Pozitívne hodnotenia druhých a úcta k druhým

Jedným z hlavných bodov výchovy k prosociálnosti je pozitívne hodnotenie druhých. Ak chceme iným robiť dobre, byť k nim dobroprajní, je potrebné, aby sme ich vnímali pozitívne. To neznamená, že človek je zaslepený, že nemá realistický pohľad. V pozitívnom hodnotení druhých ide práve o snahu nadobudnúť realistický pohľad – nebyť determinovaný predsudkami, ktoré vyplývajú z našich čiastkových skúseností alebo informácií o druhých. Kľúčovým aspektom tejto témy je pochvala.

Potrebné je správať sa podľa uznávaných spoločenských noriem a spoločne prijatých pravidiel v zmysle ľudských hodnôt.

Aktivita: Studňa prianí

Cieľ: Rešpektovať ostatných.

Priania môžu byť výplodom fantázie, ale aj odrazom poznania detí, kto by čo chcel mať alebo čo by mu urobilo radosť, čo by urobilo radosť blízkym, ktorá činnosť by ho zaujala.

Reflexia:

Opýtame sa detí, či vedia, čo je prianie.

1. Povedz mi o svojom prianí, želaní.
2. Povedz svoje priania pre niektoré deti z triedy.
3. Čo by si prial svojmu kamarátovi?
4. Čo by si prial pre celú triedu?

Názov: Hra na pastiera

Cieľ: Prejaviť druhým pozornosť a láskavosť, a tak podporiť ich sebahodnotenie.

Postup: Mená všetkých detí napíšeme na lístky. Každé dieťa si zoberie jeden lístok. Tým sa stáva pastierom dieťaťa, ktorého meno si vytiahol. V čase určenom učiteľkou sa bude oň starať, prejavovať drobné pozornosti, pozorne ho počúvať, dá mu malý darček, pomôže mu v istých situáciách atď. Po uplynutí určeného času majú deti uhádnuť, kto bol jeho pastierom. Keď sa hovorí o darovaní, myslíme vždy na darovanie predmetu. Vedíme deti k tomu, že darovať môžeme aj iné veci. Učme ich darovať pekné slovo, pozornosť, pohladenie atď.

Názov: Hra na policajta

Cieľ: Vedieť pomenovať pozitívne vlastnosti iných.

Postup: Zo skupiny vyberieme dve deti. Jedno je policajt a druhému sa stratil kamarát. Druhé dieťa sa v duchu rozhodne, kto zo skupiny bude stratený kamarát, ale nikomu to nehovorí. Potom policajtovi opisuje strateného kamaráta, ale menuje iba jeho kladné vlastnosti: čo sa mu na ňom páči, čo dobre vie, ako pomáha iným, aký je kamarát... Podľa toho opisu môže

policajt 3 x hádať, kto je strateným kamarátom V prípade potreby môže položiť aj niekoľko otázok. Ak neuhádne, požiada o pomoc ostatných členov policajného oddelenia.

Reflexia:

Ktorá vlastnosť sa ti páčila?

Čo by si o sebe doplnil/-a policajtom?

Čo bolo ťažké a prečo?

Názov: Srdiečko

Cieľ: Vyjadriť pozitívne vzťahy k ostatným.

Postup: Každé dieťa nakreslí srdiečko, aké chce – veľké, farebné... Rozdelí na časti, koľko miesta je v ňom pre mňa a kto sa doň ešte zmestí a pre koho sú tie ostatné časti?

Reflexia:

Koľko miesta máš v srdiečku?

Kto všetko patrí do tvojho srdiečka a prečo?

Pre koho by si mohol/a ešte utvoriť miesto v srdiečku?

Názov: Voľné miesto

Cieľ: Orientovať sa vo vzájomnom poznaní – sociálne vzťahy.

Postup: Deti sedia v kruhu. Pri jednom dieťati je voľné miesto. Toto dieťa hovorí: Mám voľné miesto, chcem, aby si ku mne sadol..., pretože je kamarát, pekne spieva, hrá sa so mnou, pomáha mi a pod.

Reflexia:

Ktorá vlastnosť sa ti na tebe páči?

Akú vlastnosť by si chcel/-a mať?

3.5 Vyjadrenie citov a empatia

Výskumy potvrdzujú, že deti, ktoré vedú kultúrovane vyjadrovať svoje city, sú menej konfliktné a sú empatickejšie. Možno aj preto, že sú pokojnejšie, lebo sa im podarilo uchopiť a pomenovať veľičinu, ktorá v nich vytvára príjemné či nepríjemné pocity. Deti vedíme k tomu, aby svoje city identifikovali, aby pomenovali dôvod svojho citového rozpoloženia a aby sa naučili kultúrovane ho vyjadriť. Schopnosť vyjadrovať svoje city je predpokladom empatie a komunikácie. Rozpoznanie, identifikovanie a usmerňovanie svojich citov patrí k základom sebaoznania a sebaúchovy. Je dôležité naučiť sa, prijímať a rešpektovať pocity druhého človeka, vhodne na ne reagovať.

Vyjadrenie citov – na rozvoj charakteru je dôležité vedieť rozpoznať, identifikovať a usmerňovať svoje city. Patrí to k základným podmienkam sebaoznania, duševnej hygieny a sebaúchovy.

Empatia – jeden z predpokladov prosociálneho správania, ako sú pomoc, darovanie, solidarita. Vyplývajú väčšinou zo súcitu, z poznania, z vycítenia potrieb a túžob. Empatia znamená vcítenie sa do situácie toho druhého. Nemôžeme teda druhému robiť dobro podľa našich predstáv, ale podľa jeho potrieb. Už sme povedali, že test prosociálnosti nezávisí od nás, ale od toho, ako dobro, ktoré konáme, vníma ten druhý. Ten druhý musí povedať, či je niekto prosociálny. Preto vedíme deti k empatii, k veľmi vzácnej vlastnosti pre každodenný život. **Empatia je schopnosť predstaviť si seba na mieste druhého človeka, vcítiť sa do jeho situácie, rozpoznať, čo druhý človek pociťuje.**

Dôležité je hovoriť o svojich pocitoch a citoch.

Vhodné je dať možnosť vyjadrovať svoje pocity neverbálne, napr. prostredníctvom výtvarného, hudobno-pohybového alebo dramatického prejavu.

Aktivita: Galéria

Cieľ: Vedieť pomenovať pocity iných.

Postup: Prinesieme výstrižky z obrázkových časopisov z reprodukováných umeleckých diel (môžu byť aj detské námety) a rozložíme ich na stole. Každé dieťa si vyberie jeden obraz a po pouvažovaní (asi 5 min.) povie, čo v ňom obraz vyvoláva.

Reflexia:

Prečo si si vybral/-a tento obraz?

Aké pocity v tebe vyvoláva?

Názov: Na udobrovanie

Cieľ: Byť empatický a asertívny.

Postup: Dve deti položia na stôl ľavú ruku. Dohovoria sa, ktorá bude predstierať, že je urazená a ktorá sa s ňou pokúsi udobriť. Ľahkými dotykmi, približovaním a oddaľovaním sa bez slov. Ruky konajú na základe ich aktuálnych pocitov. Nevieme, ako to dopadne.

Reflexia:

Ako si sa cítil/-a ako urazený/-á?

Čo bolo ťažké na udobrovaní?

Ako by si to robil/-a ešte raz?

Názov: Zrkadlá

Cieľ: Byť empatický, byť odvážny k neverbálnemu prejavu.

Postup: Postavia sa oproti sebe 2 deti, vo vzdialenosti 2-3 krokov. Dohodnú sa, kto bude postava pred zrkadlom a kto odraz v zrkadle.

Postava pred zrkadlom začne spočiatku len hlavou robiť rôzne pohyby a meniť výraz tváre. Odraz v zrkadle všetko opakuje. Po chvíli sa pridávajú pohyby rúk a hornej polovice tela. Nakoniec sa začnú meniť aj postoje, pohyb celým telom. Zrkadlo má za úlohu všetko „zrkadliť“. Po chvíli sa úlohy vymenia. Pri hre sa nerozpráva. Možno si k tomu pustiť hudbu a pohyby robiť v rytme. Staršie deti môžu prejavovať rôzne pocity – smútok, hnev, radosť, súcitiť...

Reflexia:

Čo sa ti páčilo na hre?

Čo sa ti darilo?

Čo sa ti darilo menej?

Názov: Telegraf

Cieľ: Vyjadriť radosť v kontakte s druhými.

Postup: Deti stoja (sedia) v kruhu a držia sa za ruky. Budeme si posielat odkaz stiskom ruky alebo inými dotykmi. Obmena: elektráreň – posielame prúd, ozvena deti si posielajú zvuky.

Názov: Čo sa stalo?

Cieľ: Byť empatický.

Postup: Deti sedia v kruhu. Rozprávame im určitú situáciu a pýtame sa ich, čo sa mohlo stať predtým.

Situácie:

- a) Na kraji chodníka sedí dieťa a plače.
- b) Z okna sa pozerá pani a kýva.
- c) Nejaké dieťa má roztrhané nohavice.
- d) Stará pani hľadá niečo v taške.
- e) Mamička hreší svoje dieťa.
- f) Vodič prudko autom zabrzdí .
- g) Okolo ide sanitka.

Názov: Nabíjačka

Cieľ: Vedieť vyjadriť emócie, relax, uvoľnenie zo stresu, nabitie pozitívnou energiou.

Postup: Deti rozdelíme na 2 skupiny (celá trieda alebo menšie skupinky). Skupiny postavíme do radu proti sebe. Deti majú ruky pred sebou vo výške ramien dlaňami dopredu – „nabíjajú sa“. Učiteľka navrhne prvý pohyb, pomocou ktorého sa bude skupina nabíjať, napr. poskoky znožmo. Učiteľka „nabije“ jedno dieťa, to dieťa ide nabiť na druhú stranu. Učiteľka sa postaví

na miesto dieťaťa. Všetci nabití robia ten pohyb. Posledný, kto bude „nabitý“ si vymyslí ďalšie pohyby (zvážiť zmenu pohybu).

Reflexia:

Ako sa cítite?

Čo sa vám páčilo?

Čo bolo nepríjemné?

Názov: Uzol

Cieľ: Spolupracovať, prijať druhého do bližšej zóny, rešpektovať pravidlá.

Postup: Určitý počet detí napr. 8-10 stojí v kruhu. Základné pravidlo je chytiť niekoho za ruky, lenže nie toho, kto stojí hneď vedľa. Úlohovou je vzniknutý uzol rozuzliť bez pustenía rúk, vytvoriť kruh. Nemusia byť všetci otočení do kruhu.

Reflexia:

Čo sa ti páčilo?

Čo bolo ťažké?

Názov: Najsmutnejšie slová

Cieľ: Identifikovať negatívne city a zvládať ich.

Postup: Hra dáva možnosť hovoriť o tom, čo deti trápi bez toho, že by sme ich priamo vyzývali. Učiteľka hovorí o tom, že z času na čas je každý smutný. Dôvodom môže byť fyzická bolesť, trápenie, bolesť iného, koho máme radi. Našťastie, smútok prejde. Deti si rozmyslia, ktoré slová sú pre ne najsmutnejšie. Učiteľka ich zapisuje. Vyberie najsmutnejšie a rozpráva sa s deťmi, ako sa dá prekonať smútok. V závere môžu deti porozprávať, ako prejavujú smútok iní a ako sa dá smútok zvládnuť. Možnosť dramatizácie.

3.6 Nenásilné alebo asertívne správanie**Asertivita – sebahodnotenie**

Prosociálny človek má vo svojej výbave aj prvok priamej, jasnej komunikácie svojich oprávnených nárokov. Vie sa svojich práv kultivovane dožadovať, vie prijať aj kompromis. Pri presadzovaní svojich práv je slušný, ale vytrvalý. Nedá sa zmanipulovať pocitom viny a aj sám sa usiluje, aby jeho požiadavky na okolie nemali v sebe prvky manipulácie, ale aby jeho očakávania boli jasné, také, ktoré medziľudské vzťahy robia prehľadnými. V konfliktných situáciách, pri ťažkostiach väčšinou reagujeme pasívne alebo agresívne. Asertívne správanie je primerané, jasne sa snažíme vyjadriť to, čo chceme, aby druhá strana pochopila. Ak nám kontakty a komunikácia s inými prinášajú spokojnosť vo všetkom, ak druhým nepodliehame ani nimi nemanipulujeme, správame sa **asertívne**.

Antisociálne správanie súvisí s agresivitou a súťaživosťou.

Spoluprácou sa naše sily znásobia. Spolupráca je začiatok tímovej práce a je jednou z kľúčových kompetencií na rozvoj osobnosti dieťaťa.

Optimálne sociálne správanie má uľahčiť dobrú adaptáciu a úspech jednotlivca v spoločnosti.

Názov: Podaj mi tie obrázky

Cieľ: Vedieť spolupracovať (súčinnosť).

Postup: Pri hre si každé dieťa vytvorí nejaký obrázok. Jednotlivým deťom sa pri tom dostane príležitosť odovzdávať niekomu inému obrázok, ale aj obrázok prijať od iného dieťaťa.

Každému dieťaťu dáme dostatok pasteliek a list papiera – s hore napísaným jeho menom. Na váš pokyn potom deti nakreslia na papier, čo chcú, čo uznajú za vhodné, čo im napadne. O chvíľku poviete, aby svoje nedokončené obrázky odovzdali kamarátovi po ľavej ruke. Každé dieťa prispeje na výkres svojím dielom. Ako obrázky kolujú, každé dieťa na ne vždy niečo prikreslí. Celý tento postup zastavte v okamihu, keď sa výkres vráti k svojim pôvodným autorom.

Reflexia:

Pohovorte si s deťmi o tom, ako sa im spoločne pracovalo.

Čo sa vám podarilo?

Čo sa vám nepodarilo?

Čo môžeme s obrázkami urobiť?

Názov: Psík v zrkadlovej sieni

Cieľ: Uvedomiť si istú podmienenosť reagovania a precvičiť odolávanie.

Postup: Rozprávka o malom psíkovi, ktorý sa dostal do zrkadlovej siene (objasníme, pripravíme).

Zo zrkadiel naň hľadelo veľa psíkov, zľakol sa a začal štekať a útočiť. Psíkovia zo zrkadiel urobili to isté a vyplašený psík skoro zomrel od strachu.

(Možnosť zahrať ako scénu. Jedno dieťa robí zablúdeného psíka, ostatné robia psíkov v zrkadle).

Pri výbere príkladov vychádzame z bežných situácií v triede.

Reflexia:

Keby sa psík začal usmievat', ako by hľadeli ostatné psíky?

V každej situácii máme možnosť určitého správania. Pokojné a priateľské správanie odzbrojuje útočníkov.

Ktoré správanie by ste si zvolili a prečo?

Názov: Požiadat' o niečo

Cieľ: Primeraným spôsobom vyjadriť prosbu.

(Deti sa nesmelým, agresívnym spôsobom budú snažiť vyjadriť prosbu.)

Názov: Hra na dúhu

Cieľ: Získať zručnosti prosociálneho správania.

Hra na pokračovanie (asi 2 mesiace)

1. Červená farba znamená obdarovať niekoho, rozdeliť sa s ním, ponúknuť mu niečo. Ak máme radi iných, chceme im urobiť radosť – obdarujeme ich (nielen hmotne).
2. Oranžová farba znamená rozširovať túto hru – usmievať sa, mať radosť, dobrú náladu.
3. Žltá farba znamená pozorne počúvať, neskákať do reči, pekne hovoriť.
4. Zelená farba znamená zdravie, čistotu, správnu životosprávu. Zdravý človek je veselý, má dosť síl pomáhať ostatným.
5. Modrá farba znamená len v peknom prostredí sa cítime dobre. Znamená starostlivosť o oblečenie, knihy, hračky, triedu.
6. Indigová farba znamená múdrosť – rozlišovať dobré a zlé skutky a robiť dobro.
7. Fialová farba znamená jednotu, žiť ako jedna rodina, mať sa radi a robiť druhému dobre.

Vysvetlenie: Deťom dáme voľné listy, na ktoré môžu kresliť svoje skúsenosti, dajú ich do rámčeka, bubliny. Každú farbu uvedieme pomocou rozprávky, v ktorej osoby alebo zvieratá môžu byť modelom, ktorých sa farba týka. (Možno použiť film, video).

Zaznamenávanie:

Červená – čo som urobil/-a, s čím a s kým som sa podelil/-a?

Oranžová – ako som to rozširoval/-a?

Zelená – čo som jedol/jedla zdravé, čo som vynechal/- nezdravé?

Modrá – čo som urobil/-a, aby sme sa lepšie cítili?

Odporúčam nakresliť dúhu, ktorá sa bude zväčšovať.

Názov: Čo by sa stalo keby...

Cieľ: Vedieť sa prosociálne správať (model etického správania).

Postup: Učiteľka sa pýta, deti odpovedajú.

Čo by si robil/-a, keby:

- a) ti niekto zjedol cukríky?
- b) ti niekto rozbil hračku?
- c) si stratil/-a vreckovku?

- d) rozbil/-a tanier?
- e) sa ti niekto vysmieval?
- f) si nedostal/-a na narodeniny, čo si si tajne želal/-a?
- g) ti kamarát nechcel požičať hračku?
- h) si sa stratil/-a?

Ukážka štruktúry výchovno-vzdelávacej jednotky

Oblasť: kultúra

Obsah: kniha

Úloha: tvorba knihy

Cieľ:

- Kognitívny: nachádzať jednotlivé odpovede riešenia, dokončiť príbeh.
- Sociálno-emocionálny: prejavíť záujem o knihu.
- Komunikatívny: počúvať s porozumením, vyjadrovať svoje myšlienky a názory.

Ročník: 5- až 6-ročné deti

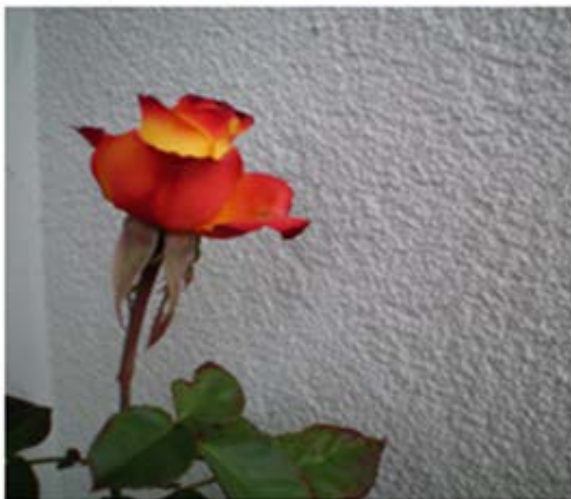
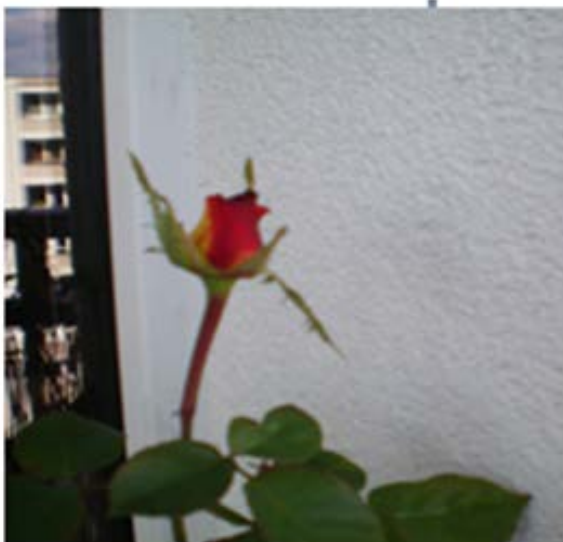
Časová dotácia: 2 týždne

Materiálne podmienky: leporelo (kniha), pastelky, obrázky na doplňovanie

Formy vyučovacej jednotky: edukačná aktivita (priebežne počas dňa)

Popis aktivity:

- **Úvod** – Učiteľka donesie do triedy kvietok, ukáže ho deťom a predstaví ho (ružička). Ako vznikla táto pekná ružička? Spoločne si napíšeme rozprávku o kvietku.
- **Hlavná časť** – tvorba knihy – deti hovoria príbeh, učiteľka zaznamenáva na každú stranu a deti dopĺňajú obrázky, ktoré vyberú pre ružičku.
- **Záver** – komu venuješ ružičku a prečo?

4 STRATÉGIE A METÓDY PROSOCIÁLNEJ VÝCHOVY

Zmena obsahu edukácie si vyžaduje zmenu didaktických postupov učiteľky. Učiteľka by mala zväziť, ako bude zostavovať (robiť náčrt) proces edukácie, aby sa dieťa aktívne zapájalo, aké metódy, postupy, formy práce bude uplatňovať na uľahčenie aktívneho zapojenia sa dieťaťa do edukačného procesu.

Zvyšovanie efektívnosti výchovno-vzdelávacieho procesu umožňuje aj výber metód a ich aplikácia.

Podľa M. Zelinu ide o postup, ako rozvíjať osobnosť, **ako ju meniť, ako ju robiť lepšou, dokonalejšou. (Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa, str. 5)**

Metóda (gréckeho pôvodu) znamená cestu k niečomu.

V najširšom chápaní sa pod pojmom metóda rozumie **systematická postupnosť činností smerujúcich k dosiahnutiu cieľa.** (Turek, I., str. 62)

Metódy

- **koordinovaný systém činností učiteľa a dieťaťa, ktorý je zameraný na dosiahnutie výchovných a vzdelávacích cieľov pri rešpektovaní didaktických zásad,**
- zámerný, cieľavedomý, uvedomený, systematický spôsob, akým sa (spoločne) vykonávajú učebné činnosti učiteľa a žiaka,
- systematická postupnosť činností smerujúcich k dosiahnutiu cieľa.

Metódy majú byť prispôbované zvláštnostiam, špecifikám, osobitostiam dieťaťa v období detstva. V materskej škole má učenie sa a poznávanie pre dieťa rys aktívneho riešenia (učebných) problémov a (učebných) situácií formou monitorovanej hry.

Stratégia učenia (výchovy a vzdelávania) – postupnosť činností pri učení, premyslene radených tak, aby bolo možné dosiahnuť učebný cieľ. Pomocou nej sa žiak rozhoduje, ktoré vedomosti, zručnosti a v akom poradí použije. (Průcha, Pedagogický slovník, str. 239)

Stratégia je súhrn zámerov a činností človeka, ktoré používa na dosiahnutie cieľa.

Stratégia výchovy a vzdelávania v MŠ môže znamenať výber aktivizujúcich a motivujúcich činností, metód a foriem.

Stratégia podľa Fishera (Učíme deti myslieť a učiť sa) znamená, že dokážeme určiť, ktoré spôsoby výchovy a vzdelávania deťom poskytujú najlepšie príležitosti na aktívne zapojenie sa do procesu edukácie.

Ktoré **stratégie výchovy a vzdelávania** sú **účinné**, ktoré majú najtesnejší vzťah k úspešnému učeniu a rozvoju prosociálneho správania dieťaťa?

Rozvíjanie prosociálneho správania je založené na sociálnom učení, najúčinnnejšie ho možno realizovať prostredníctvom **zážitkového učenia.**

4.1 Základným prostriedkom je hra

Hra ako základná metóda a jej rozmanité podoby

1. **Hrové situácie** (spontánne detské hry s pravidlami, folklórne hry, skupinové hry,
2. dramatizácia – ich hlavným znakom je dodržiavanie pravidiel, ktoré sú vopred známe, alebo vznikajú spolu so scenárom).
3. **Dramatické cvičenia** slúžia na rozvoj jednotlivých úrovní osobnosti (uvoľnenie, pozornosť, vnímanie, predstavivosť, fantázia).
4. **Dramatická hra** predstavuje dianie v situácii, ktorá vzniká medzi dieťaťom a okolím. V nej sa deti pozorne zaoberajú samy sebou, skúmaním vlastného tela, pocitov, nadviazaním kontaktu s okolím, pedagóg nastolí úlohu alebo vysvetlí dramatickú situáciu a potom nechá deti samostatne pracovať. Po ukončení nasleduje rozhovor a analýza hry.
5. **Sociálno-dramatická hra** obsahuje len východiskovú sociálnu situáciu a jednotlivé roly stvárajú a naplňujú deti samotné, napr. hranie rolí, hra s etickým konfliktom s možnosťou viacerých riešení „na nečisto“. Na záver – rozhovor, analyzujeme správanie osoby, postavy, nie výkon dieťaťa!!!

Sociálno-dramatické hry sú **nástrojom na spoznávanie dieťaťa, na účinné riešenie výchovných problémov a na kvalitatívne nové spracovanie učiva.**

Hranie rolí, zážitkové učenie, diskusie

Hra je jednou z najprirodzenejších a najbežnejších činností detí. Všeobecne sa považuje za taký druh činnosti, ktorý poskytuje zábavu, rozptýlenie, veselosť a uspokojenie. V čom to spočíva? Uspokojuje jeho potreby, potrebu experimentovania, sebautvárania, sebarealizácie, patriť k nejakej sociálnej skupine, mať nejakú sociálnu rolu.

4.2 Kladenie otázok (Ako otázky pomáhajú rozvíjať myslenie a učenie?)

Deťom kladieme stručné otázky, obsahujúce jeden problém. Rozhovor poskytuje deťom okamžitú spätnú väzbu, čo zvyšuje jeho motiváciu.

Je ťažšie sa pýtať, ako odpovedať.

Namiesto hovorenia „s“ deťmi sa tu hovorí „na“ deti. Spôsob, ako učitelia používajú reč a najmä, ako používajú otázky, môže ovplyvniť detské učenie bezprostredne a dlhodobo. Otázky, ktoré učitelia kladú, majú provokovať rozumovú činnosť a podnecovať deti k premýšľaniu. V praxi mnohé otázky, ktoré učitelia kladú, rozumovú aktivitu detí tlmia a šetria ich námahu myslieť. Položiť správnu otázku je označované za podstatu učenia. Učitelia kladú príliš mnoho uzatvorených a neproduktívnych otázok.

Učiteľka v edukačnej činnosti využíva aj metódy slovné, názorné a praktické. K účinným metódam patrí dialogicko-slovná metóda – rozhovor. Účinnosť tejto metódy je podmienená formuláciou otázky zo strany učiteľky.

Na nejakú tému, napr. MŠ, učiteľ treba vytvoriť v priebehu 10 – 15 minút čo najviac otázok. Otázky sa hodnotia, vysoko sa hodnotia najmä tie, ktoré sú prekvapujúce, smerujúce k podstate. Na záver sa vyberú podstatné otázky.

- **Čo ma prekvapí?** Otázky, čo by ma prekvapilo v nejakej situácii, činnosti, na veci.
- **Čo keby?** K nejakej realite sa pridá nejaká nemožná (nereálna) vlastnosť alebo sa skutočná vlastnosť odoberie, deti generujú (rozprávajú, kreslia) nemožnosti čo keby, vyberajú a prediskutujú najzaujímavejšie nápady.
- **Nakresli to.** Dieťa opisuje nejaký obrázok a ostatné deti ho podľa opisu nakreslia.
- **Ukončenie príbehu.** Deti sa pokúšajú dokončiť nejaký príbeh viacerými spôsobmi.
- **Príbehy.** Deti vymýšľajú fantastické príbehy, ktoré sú založené na neexistujúcich vlastnostiach.
- **Zdokonalenie.** Ide o návrhy na zdokonalenie vecí, napr. dverí, ľudského tela.

4.3 Tvorivá dramatizácia

Využívanie dramatizácie, t. j. prvkov a postupov dramatického umenia vo výchove a vzdelávaní je prostriedkom podporujúcim osobnostný a sociálny rozvoj detí (Průcha, str. 56)

Dramatická výchova umožňuje dať priestor na emocionálne uvoľnenie, sebavyjadrenie a spoluprácu, samostatné myslenie a vyjadrovanie myšlienok bez strachu.

Dať deťom plnohodnotný zážitok, ktorý prináša radosť, zdokonalí ich tvorivé schopnosti a prinesie nové poznatky. Je to učenie prostredníctvom priameho zážitku a vlastnej skúsenosti pri konaní a hre.

Špecifická metóda

Vychádza z presvedčenia, že dieťa najprv poznáva a vyjadruje samo seba ako jedinečnú a neopakovateľnú bytosť, a to mu pomáha poznávať iných, vytvárať si vzťah k svetu a hľadať vlastnú metódu poznávania. Jej prednosťou je obrovské úsilie o celostný rozvoj osobnosti dieťaťa, ale najmä rozvíjanie prežívania, sebareflexie, široký priestor na sebavyjadrenie

Rozvíja osobnosť dieťaťa:

smerom dovnútra:

- a) rozvoj zmyslového vnímania a podnecovanie spontánneho konania,
- b) rozvoj intelektu,
- c) rozvoj duševných schopností.

smerom von:

- a) rozširovanie dramatických vyjadrovacích prostriedkov (verbálnych, neverbálnych),
- b) rozvoj sociálnej komunikácie a interakcie,
- c) podnecovanie interpretácie sveta.

Cieľom tvorivej dramatizácie je rešpektovať a rozvíjať jedinečnosť každého dieťaťa, detskú estetickú tvorivosť – učenie vlastným zážitkom, vlastnými skúsenosťami.

Znamená dať deťom plnohodnotný zážitok, ktorý prináša radosť, zdokonalí jeho tvorivé schopnosti a prinesie nové poznatky.

Zásady tvorivej dramatizácie:

1. učme sa navzájom počúvať,
2. budujme atmosféru dôvery,
3. vzťah dieťaťa a učiteľa je založený na priateľstve, učiteľ je v role facilitátora,
4. usporiadanie triedy,
5. zásada dobrovoľnosti.

Dramatická výchova umožňuje dať priestor na emocionálne uvoľnenie, sebavyjadrenie a spoluprácu, samostatné myslenie a vyjadrovanie myšlienok bez strachu.

Prvky tvorivej dramatizácie: slovo, text, pohyb, priestor, rekvizita.

4.4 Problémový prístup, problémové učenie

Metóda, ktorá začleňuje riešenie problémov samotnými deťmi ako prostriedok ich intelektuálneho rozvoja. Nazýva sa aj činnou metódou. (Průcha, s. 189)

Diskutovanie

Učíme sa hovoriť a hovoríme, aby sme sa učili.

Deti potrebujú príležitosť nielen na skúmanie vlastných pohľadov a spôsobov myslenia, ale tiež prostredníctvom dialógu s druhými objavujú rôzne hľadiská. Niektoré **príklady stratégií**, ktoré môžeme používať, aby sme deti viedli k jasnému vyjadrovaniu myšlienok v dialógu, aby sa deti zapojili do procesu objavovania:

- Vymedziť v diskusii účel činnosti. Prečo to robíš? Čo očakávaš, že tým dosiahneš? na čo to bude dobré?
- Vyžiadať si stanoviská alebo názory k danej téme: Čo si myslíš? Aký máš názor na túto vec?
- Pobádať k sebareflexii a k lepšiemu pochopeniu otázkami k textu či k téme. Čomu nerozumieš? Čo sa chceš dozvedieť?

- Pomôcť deťom otázkami, aby si ujasnili a vyjadrili, čo si myslia: Čo sme si o tom povedali? Môžeš to povedať vlastnými slovami?
- Vytvárať v diskusii stratégie a taktiky: Ako by si mohol/mohla dosiahnuť úspech, mať dobrý výsledok? Aké problémy, prekážky ti stoja v ceste?
- Hodnotiť výsledky v diskusii: Podarilo sa ti to? Čo je na tom, čo si urobil/-a dobré?
- Zhrnúť v diskusii celý príbeh: Urobil/-a by si to znovu? Urobil/-a by si to takto?

Činnosti, ktoré rozvíjajú tvorivé myslenie

Asociácie

Zvolíte si slovo a hneď k nemu poviete slovo, ktoré vám hneď napadne.

Nakresli to

Vyberte si nejakú reprodukciu obrázka a napíšte slová, ktoré vám napadnú, keď sa na obrázok budete pozeráť. Pokúste sa k tomuto obrázku vytvoriť príbeh. Opíšte obrázok kamarátovi bez toho, že mu ho ukážete. Podľa toho by mal nakresliť obrázok.

Tvorby obrazu

Urobte na list náhodne rozptýlené bodky. Urobte si niekoľko kópií tohto listu, ktorý predstavuje zadanie. Tvorte na kópiách rôzne obrázky tak, že bodky využijete ako vychádzajúce body.

Ukončenie príbehu

Každý príbeh môže mať rôzne ukončenia. Začnite čítať príbeh a deti majú dokončiť príbeh samy.

Zdokonaľovanie

Ako by ste zdokonalili (zlepšili) napr. dvere, materskú školu, auto, bicykel atď.?

Vytvorte postavu

Zvoľte si, akou osobou by ste chceli byť. Ako sa voláte, ako vyzeráte, kde žijete, čo máte a čo nemáte rady?

Každá učebná situácia môže deťom priniesť viac úžitku, keď ich povzbudzujeme k sebaujadraniu a k tvorivosti. Jedným zo znakov tvorivosti je hľadať alternatívy, rôzne možnosti.

Prípadová štúdia, nazývame ju aj situačná metóda, spočíva v tom, že deti dostanú opis istej situácie alebo prípadu z niektorej časti výchovno-vzdelávacieho procesu. Opis situácie, prípadu obsahuje niekoľko úloh, ktoré majú deti motivovať na riešenie problému. Slová, ktoré používame – zhodnoťte, zdôvodnite, doplňte, rozhodnite. Opis situácie nemá obsahovať žiadny komentár učiteľky, aby si deti urobili vlastný názor na riešený problém bez akýchkoľvek vplyvov. Na záver sa prijme optimálne riešenie (napr. aj hlasovaním). Ak opis

situácie, prípadu vychádzal zo skutočnosti, navrhované riešenie sa porovnáva s realizovaným.

Inscenačná metóda

Jej podstata spočíva v tom, že niektoré alebo všetky deti budú hrať (inscenovať) určité roly, t. j. zinscenujú určitú situáciu. Potom sa v rozhovore pokúsia nájsť riešenie problému. Ide o simuláciu situácií alebo procesov, ktoré sa stali alebo sa môžu prihodiť v skutočnosti. Rozhodnutia, či sa jednotlivé činnosti realizujú podľa rovnakých zásad ako v skutočnosti.

4.5 Techniky empatickej výchovy

1 Rozhovory na tému prežívania – môžu sa realizovať individuálne alebo v skupinách (kluby, komunity). Obsahom týchto besied, rozhovorov sú city, túžby, motivácia, sklamanie, radosť, nespokojnosť, strach, úzkosť, medziľudské vzťahy, vzťah učiteľka – dieťa.

2 Umelecké vyjadrenie detí – využívajú sa najmä výtvarné techniky, ale aj hudobné a rytmické vyjadrenie, dramatické etudy (skladby), tvorivé písanie, modelovanie. Kresba rodiny, domu, stromu, postáv ľudí.

3 Metóda panáčikov – dieťa má v priebehu práce možnosť obrátiť tvár panáčika (panáčik má nakreslených viac tvárí, napr. veselú, smutnú, ľahostajnú, zaujatú, atď.) podľa toho, ako sa momentálne cíti.

4 Denníky a kreatívne kreslenie detí – deti kreslia, čo im napadne, ale najmä o starostiach, prežívaní vecí, problémov.

5 Presunutie výchovno-vzdelávacieho procesu do prírody a do reálneho života – deti pracujú v reálnom živote s policajtom, na pošte. Tu pozorujú dianie, riešia problémy.

6 Slávnosti – realizovanie slávnostného rána, slávnosti na konci školského roku, slávnosti s napažením na celonárodné slávnosti, slávnostné zhromaždenia, hry.

4.6 Vytváranie prostredia na učenie

Áké sú znaky spoločenstva, ktoré pomáha svojim členom, aby boli úspešní? Jedným znakom je vysoká súdržnosť, čo je pocit spolunáležitosti, spoločného cieľa a vzájomnej podpory v skupine. Všetky úspešné spoločenstvá, ktoré poskytujú podporu svojim členom, majú tieto znaky: lojalnosť, dôvera, podpora, empatia, dynamickosť, nároky, komunikácia, partnerstvo a spolupráca. Spoločenstvo sa podobá životu nejakého kmeňa. Skupinová identita, podpora a spolužitie vytvára prostredie, ktoré prospieva učeniu sa.

Nemali by sme zabúdať na krátke chvíľky, pri ktorých môžeme rozoberať problémy a rozprávať sa o nich. Tým môžu deti získať nový pohľad na každodenné situácie.

Odporúčam simulované príbehy.

Príbeh č. 1: Deti sa hrajú na kaderníctvo. Príde k nim Kristínka, ktorá sa chce tiež hrať s ostatnými deťmi na kaderničku. Ale deti ju nechcú pustiť hrať, lebo Kristínka vyvoláva

konflikt u detí. Deti sa s ňou nechcú hrať a povedia jej to. Kristínka sa rozzúri a začne deťom nadávať a kričať. Alebo Kristínka potichu odíde a utiahne sa do kútika.

Čo by ste robili vy, deti?

Príbeh č. 2: Deti mali nakresliť obrázok, čo sa im páčilo na výlete. Deti pracovali zaujato, zrazu sa Miško pozrel na Ivkov výkres a začal sa mu posmievať. Povedal mu, že nič nevie, že je hlúpy a že ho nevezmú do školy.

Ako by ste sa zachovali vy?

Z výchovného hľadiska sa zdôrazňuje sebareflexia a sebazpoznanie dieťaťa. Je dôležité, aby učiteľka poskytovala dostatok príležitostí na zážitky úspechu, tak posilňuje ich sebadôveru.

Myslieť je ľahké, konať je ťažké, najťažšie je konať podľa svojich myšlienok (Goethe). Je namáhavé presvedčiť ľudí, aby rozmýšľali o svojom živote, aby sa pozerali na svoje doterajšie dni a vyvodili určité dôsledky. Ak je život, jeho kvalita a zaujímavosť vlastným cieľom, potom by si mal každý sformulovať svoje krédo a podľa neho utvárať svoj životný štýl. Napríklad: Ži tak, aby sa ti páčil svet!(Ivan Štúr: Podoby života, str. 10)

Ak venujeme dieťaťu lásku, pozornosť a pochopenie, bude všetko v poriadku. (Ivan Štúr: Podoby života, str. 11)

ZÁVER

Pedagogická koncepcia, ktorá reaguje na potreby rozvoja osobnosti dieťaťa, si vyžaduje aj nové prístupy učiteľky MŠ:

- ✓ **v hodnotovom prístupe učiteľky** treba uplatňovať demokratický prístup – dať každému dieťaťu rovnakú šancu, princíp rovnosti, možnosť zažiť úspech, uznanie individuálnych rozdielov, slobodu a zodpovednosť, chybu chápať ako prostriedok učenia sa, podporovať, podnecovať dieťa, nie riadiť,
- ✓ **v komunikácii** – odbornou a otvorenou komunikáciou s rodičmi vytvoriť priestor na komunikáciu detí, aktívne počúvanie, asertívne správanie, kladenie otázok,
- ✓ **v nových zručnostiach riadiť procesy učenia sa dieťaťa (kompetencie)** – vedieť učiť sa učiť, spolupracovať, učiť činnosťou, vedieť integrovať obsah (učiť vo vzájomných súvislostiach), vedieť projektovať edukačný proces, vedieť rešpektovať potreby a záujmy dieťaťa, vedieť diagnostikovať, využívať štýly učenia, rešpektovať jeho tempo.

V prvom rade je dôležité, aby sme si uvedomili, že v každom dieťati je prítomná **pozitívna osobnosť**, ktorú chceme z nej vychovať. Podľa toho by sme mali zvoliť také prostriedky, ktoré budú postavené na vzájomnej ľudskej dôstojnosti, ohľaduplnosti, rešpektovaní a presadzovaní, zhovievavosti, pochvaly, povzbudení namiesto **zákazov a príkazov. Nech dominujú zážitky pohody.**

Deti si nikdy nebudú pamätať drahé veci, ktorými ste ich obdarovali, ale spomenú si na city, ktorými ste ich zahrnuli.

Richard L. Evans

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- Alexová, S., Vopel K, W.: Nechaj ma, chcem sa učiť sám. Bratislava: SPN, 1992.
- Cangelosi, J. S.: Strategie řízení třídy. Praha: Portál, 1996. ISBN 80- 7178-083-9.
- Fisher, R.: Učíme děti myslet a učit se. Praha: Portál, 1997.
- Lencz, L: Metodický materiál k predmetu etická výchova. Metodicko-pedagogické centrum, Tomášikova 4, Bratislava, 2002. ISBN 80-8052-144-1.
- Lencz, L.: Metodika etickej výchovy, výchova k prosociálnosti. MPC Prešov, 1998.
- Maslová, M., Facunová, D.: Zohrievacie aktivity Orava, Journal 1. roč. 2000.
http://zduzenieorava.sk/zaujimav/zahr_aktiv
- Mertin, V., Šimanovský, Z.: Hry pomáhajú s problémy. Praha: Portál, 1996.
- Olivar, O. O.: Etická výchova. Pictus Istropolitana, 1992. ISBN 80-7158-001-5.
- Pelikán, J.: Výchova pro život. ISV Praha, 1997. ISBN 80-85866-23-4.
- Průcha, J.: Pedagogický slovník. Praha: Portál, 1998.
- Rötling, G.: Pedagogické riadenie. Banská Bystrica: Metodické centrum, 2008.
- Smith, A. CH.: Třída plná pohody. Praha:Portál, 1994.
- Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie. Bratislava: Ministerstvo školstva Slovenskej republiky, 2008.
- Štúr, I.: Podoby života. MAURO, P. O.BOX 148 Bratislava 1. 1. vydanie, 1998. ISBN 80-968092-0-2.
- Zelina, M.: Stratégie a metódy rozvoja osobnosti. 2. vydanie. Bratislava: IRIS, 1996. ISBN 80-967013-4-7.
- Turek, I.: Zvyšovanie efektívnosti vyučovania. Bratislava: Phare, MC 1997.
- Infovek: Aktivity etickej výchovy

Názov	Ako rozvíjať prosociálne cítenie a správanie dieťaťa predškolského veku
Autor	Jarmila Jakálová
Jazyková úprava	Netto SK, s. r. o.
Vydal	Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave
Vydanie	prvé
Rok vydania	2014
ISBN	978-80-8052-597-2

Všetky práva vyhradené.

Toto dielo ani žiadnu jeho časť nemožno reprodukovat' bez súhlasu majiteľa práv.